

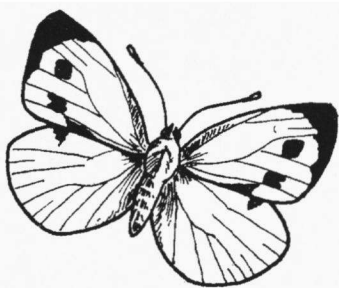
Als rode draad is gekozen voor het maken van een Groene Kaart van Veenendaal, waarop de mooiste plekken van de gemeente worden aangegeven. Op de kaart komt verder veel informatie over de plekken zelf, over de soorten flora en fauna die er voorkomen en wat je zelf kunt doen in je tuin om deze aantrekkelijker te maken voor dieren. De kaart zal in het voorjaar van 2000 voor het eerst verschijnen en dan jaarlijks opnieuw worden uitgebracht, met (vanzelfsprekend) nieuwe informatie. Voor zover wij weten is het idee nieuw en bestaan er nog geen vergelijkbare 'groene kaarten'. Het is een inspirerend project, mede door het enthousiasme van de werkgroepleden.

Vlaamse Vlinderwerkgroep: Project Schrale vlinders

Met het project "Schrale vlinders" willen we een antwoord vinden op de vraag "Op welke percelen komen het Hooibeestje, het Icarusblauwtje en de Kleine vuurvlinder samen voor?". Deze drie soorten van vrij schrale graslanden en wegbermen komen nog in heel Vlaanderen voor, maar krijgen het alsnair moeilijker door de verruiging en vermeting van dergelijke graslanden. Door na te gaan waar ze samen voorkomen, hopen we in Vlaanderen een beeld te krijgen van de waarde van de graslanden binnen, maar vooral ook buiten de natuurreservaten. Voor dit project stuur je ons best de informatie aangeduid op een kopie van de topografische kaart. Voor de verschillende onderzochte stukken, moet je telkens duidelijk melden welke soorten van de drie er voorkomen. We hopen met dit project op verschillende plaatsen in Vlaanderen op een meer gedetailleerde schaal informatie in te winnen over de nog vrij schrale graslanden, die naast deze dagvlinders ook nog andere interessante organismen kunnen herbergen (bijv. sprinkhanen). Medewerkers of plaatselijke verenigingen die dit in meer detail voor een bepaalde regio willen uitvoeren, kunnen contact opnemen met de Vlinderwerkgroep.

De determinatietabel voor het op naam brengen van libellen zonder te vangen

Libellen mogen zich verheugen op een groeiende belangstelling in Nederland. Het verschijnen van de Veldgids Libellen in 1997 is hier een teken van. Vóór het verschijnen van deze veldgids waren libellenwaarnemers in hoofdzaak aangewezen op buitenlandse gidsen of de ODON-tabel, 'de determinatietabel voor het op naam brengen van libellen zonder te vangen'. Na zes jaar is er een nieuwe druk verschenen van deze bekende determinatietabel. De nieuwe uitgave getuigt ook van het besef dat steeds meer mensen zich met libellen bezig houden. De namen van alle libellen worden, helaas met uitzondering van de kruistabellen, nu tenminste ook in het Nederlands

genoemd. Dit vergroot de toegankelijkheid tot deze soortgroep naar mijn idee aanmerkelijk. In de opzet van de ODON-tabel is niets veranderd, zoals de schrijvers in de inleiding ook min of meer aangeven. Het is nog steeds een uitstekende sleuteltabel, waarmee stap voor stap naar een juiste determinatie van een libel of waterjuffer toegewerkt kan worden. De tabel is op een aantal punten geactualiseerd, met name voor wat betreft gegevens over vliegdata, adressen en literatuurgegevens. Nieuw is bovendien dat bij elke soort een handige verwijzing naar de Veldgids Libellen staat. Hierdoor kan men snel aanvullende informatie en een foto van een gevonden soort bij de hand hebben. Gebleven is het onderscheid in de 'snelle tabel' (voorheen de 'voor-de-vuist-weg-tabel') en de hoofdtabel. Gelukkig staat de snelle tabel nu op een meer voor de hand liggende plek, namelijk voor de hoofdtabel. Verder is een aantal tekeningen aangevuld en verduidelijkt, bijvoorbeeld van de Noordse glazenmaker (Aeshna sub-

arctica). De twee pagina's beslaande tekening van de achterlijven van de 'blauwe juffertjes' is in de nieuwe druk helaas op een vreemde plek beland, namelijk in tabel E, die de Rombouten behandelt.

In de nieuwe druk zijn twee bijlagen vervangen. De bijlage met verwantschappen is verdwenen. Een logisch gevolg van het feit dat de verwantschappen nu in de Veldgids Libellen zijn opgenomen. Ook de bijlage met 'Elders in Europa te verwachten (onder)soorten' is met het verschijnen van de Veldgids overbodig geworden en naar mijn mening dus ook terecht weggelaten. Nieuw is een bijlage met 'Kenmerken zeldzame soorten'. Hierin worden per soort specifieke kenmerken genoemd die bij een waarneming van een zeldzame libel minimaal beschreven moeten worden om de waarneming aanvaard te krijgen. Deze bijlage kan een nuttig hulpmiddel zijn bij het efficiënt en volledig maken van een beschrijving. Of het lukt om alle genoemde kenmerken goed te zien zonder beesten te vangen is voor mij nog maar de vraag. Wat te denken van kenmerken als stand, kleur en vorm achterlijf, aanhangsels en vorm van de achterhoofdsstreep? De andere nieuwe bijlage bevat de 'Rode lijsten van Nederland en Vlaanderen'. Behalve dat dit een informatieve bijlage is, zet deze waarnemers hopelijk kritisch aan het denken als ze een rode lijstsoort menen te zien.

Alles op een rijtje zettend moet ik, met de schrijvers van de tabel, concluderen dat er in grote lijn eigenlijk niet veel veranderd is. De tabel is op een aantal nuttige punten geactualiseerd en vormt daardoor nu een uitstekende twee-eenheid met de Veldgids Libellen, zonder zijn zelfstandigheid te verliezen. De ODON-tabel is en blijft naar mijn mening dan ook voor zowel beginnende als gevorderde waarnemers een onmisbaar boekwerkje bij het op naam brengen van libellen.

Weia Reinboud, Tienke de Groot en Marcel Wasscher (1999). ODON-tabel voor het op naam brengen van libellen zonder te vangen, derde herziene druk. Jeugdbondsuitgeverij. Onder andere te koop bij KNNV Veldwinkel, Oudegracht 237 in Utrecht.

Gerben Mensink

Lieveheersbeestjes in beeld

Dit is alweer de derde uitgave van de KNNV uitgeverij waarin een speciale

diergroep wordt voorgesteld. Eerder verschenen weidevogels (1997) en nachtvlinders (1998) en nu dus lieveheersbeestjes. Het is een kleurig en in binnenzakformaat uitgegeven boekje, waarin de speelse illustraties (van R. den Besten) heel mooi tot hun recht komen. Op eenvoudige wijze worden lieveheersbeestjes voorgesteld, en worden de levensloop, het voedsel en de relatie met andere dieren beschreven. In het tweede gedeelte van het boekje worden twintig van de meest voorkomende en kenmerkende soorten lieveheersbeestjes besproken. Op de uitklapkaart aan de achterkant staan alle soorten nog eens naast elkaar afgebeeld. Met dit fleurige boekje is het nu mogelijk om twintig bonte en fleurige kevertjes te herkennen en meer te weten te komen over hun gedrag en levenswijze. Een aanrader!

F. Bos (1999). Lieveheersbeestjes in beeld. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 90 5011 126 2. Prijs f 7,95 (f 6,95 voor leden van de KNNV en het IVN).

Dick Groenendijk

Libellen in Bayern

Met deze verspreidingsatlas van de libellen in de Duitse deelstaat Beieren is een nieuwe trend gezet. Dit zeer verzorgde boek is in Europa momenteel zonder twiifel het mooist uitgegeven boek over libellen. Beieren is de zuidelijkste deelstaat van Duitsland en herbergt vele verschillende biotopen. In de hoge Alpen vliegen Noordse glazenmaker, Azuurglazenmaker en Taigaglanslibel, op de lagere delen Dwergjuffer, Speerwaterjuffer en Gevlekte glanslibel. Langs de grotere beken en rivieren kun je Kanaaljuffer, Beekrombout en Kleine tanglibel. Kleine bronstroompjes herbergen Zuidelijke en Gewone bronlibel. In totaal zijn 74 soorten libellen in Beieren vastgesteld (Nederland: 70 soorten). De Koraaljuffer, Rivierrombout en Sibirische waterjuffer zijn hiervan verdwenen. Hoewel veel libellensoorten in Beieren achteruit zijn gegaan is het gebied nog zeer rijk aan soorten.

Een aantal soorten die over heel Europa sterk worden bedreigd zoals Dwergjuffer, Sierlijke witsnuitlibel en Oostelijke witsnuitlibel zijn ook in Beieren zeer zeldzaam. Door verzuuring, verdroging en vernietiging zijn hun biotopen schaars en versnipperd geraakt.

De onderzoeksintensiteit is verrassend hoog, zeker gezien de ontoegankelijkheid en uitgestrektheid van bepaalde gebieden (Alpen) en de grootte van de hele deelstaat. De informatie per soort is bondig en leesbaar opgeschreven, iets wat in de Duitse literatuur toch een schaars verschijnsel is. Complimenten aan de auteurs derhalve. Het boek bevat even leesbare als waardevolle hoofdstukken over biotopen en libellenbescherming. Het hele boek is volledig in kleur en de foto's zijn vrijwel allemaal van zeer goede kwaliteit. Bij elke soort zijn Europese verspreidingskaartjes gegeven die niet altijd zorgvuldig in elkaar lijken te zijn gezet. Zo komt volgens deze kaartjes de Zuidelijke bronlibel in Nederland voor, terwijl we daarvoor echt naar het zuiden van België moeten. De prijs voor een dergelijk boek is zeer laag gehouden. De enige echte dissonant is het ontbreken van een Engelse samenvatting. Dit boek is een echte aanvulling op de al bestaande literatuur.

Kuhn, K. & K. Burbach (1998). Libellen in Bayern. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart. ISBN 3-8001-3495-0. Prijs ongeveer f 70,-.

Robert Ketelaar

Een Gaai op het gazon. Handleiding voor een vogelvriendelijke tuin.

Vogels spreken tot de verbeelding van iedereen, en veel mensen doen verwoede pogingen om vogels naar hun tuin te lokken. Dit kleurrijke en fraai vormgegeven boek laat op eenvoudige wijze zien hoe u uw tuin met minimale inspanning kunt veranderen in een plek waar vogels komen eten en drinken, rusten en nestelen. In de eerste hoofdstukken komen allerlei algemene onderwerpen aan de orde. Zo wordt bijvoorbeeld het verschil tussen een vogelvriendelijk en vogel-onvriendelijk tuinontwerp toegelicht en worden diverse voedermethoden en nestelgelegenheden op een overzichtelijke manier behandeld. Leersaam zijn ook de onderwerpen water in de tuin en plagen, rovers en andere gevaren. Bij dit alles worden regelmatig uitstapjes gemaakt naar andere groepen dieren, want het aanleggen van een vogelvriendelijke tuin biedt ook ruimte en leefgebied voor kleine zoogdieren, dagvlinders en andere ongewervelden. Hierna volgt een overzicht van de ongeveer tachtig meest voorkomende vogelsoorten die in onze tuinen te

verwachten zijn. Elke soortbeschrijving is opgeluisterd met twee mooie kleurenfoto's. Deze opsomming is redelijk volledig en de vogels die in de gemiddelde Nederlandse tuin verschijnen zullen met dit boek wel kunnen worden opgezocht. Hoewel, de Bonte vliegenvanger, die toch met enige regelmaat in nestkastjes in tuinen in het oosten van Nederland broedt, wordt in dit deel van het boek niet genoemd. En aan de andere kant: het zal toch niet voor elke tuinenbezitter in Nederland zijn weggelegd om de Hop en de Draaihals over het gazon te zien scharrelen. Maar deze soorten krijgen wel een uitgebreide soortbeschrijving. Hoe dan ook, voor elk formaat tuin zijn er nuttige tips te verzamelen om meer vogels in de tuin te krijgen. En wie wil dat nu niet?

Moss, S. & D. Cottridge (1998). Een Gaai op het gazon. Handleiding voor een vogelvriendelijke tuin. Schuyt & Co, Haarlem, prijs f 59,50.

Dick Groenendijk

Dagvlinders in Vlaanderen

'Een dijk van een boek', was mijn eerste reactie toen ik het resultaat van jaren van hard werken door beide auteurs zag. 480 bladzijden boordevol informatie en werkelijk schitterende kleurenfoto's. Het boek zal nog lang een ijkpunt vormen in het vlinderonderzoek in Vlaanderen.

Dagvlinders in Vlaanderen bestaat uit drie delen, die net zo goed afzonderlijk hadden kunnen worden uitgegeven. Het eerste deel vormt een uitputtende samenvatting van de kennis over dagvlinderecologie. De laatste literatuur is erin verwerkt en het zal ook voor ons de komende jaren een waardevolle bron van informatie blijven. Maar hoe leesbaar al deze kennis ook gepresenteerd wordt, voor veel mensen zal het toch een hele kluit zijn om door te worstelen. De meesten zullen dan ook direct gaan kijken in deel II. Hierin staat per soort alle informatie over ecologie, verspreiding en behoud bij elkaar. En dat alles geïllustreerd door sublieme foto's van vooral Hugo Van Besouw en Roger Laps (onthoud die namen). Zo fantastisch als het is om te zien hoe goed Vlaanderen tegenwoordig geïnventariseerd is, zo triest is het om te zien dat het er net zo slecht met de dagvlinders gaat als in Nederland. Nederland en Vlaanderen zijn helaas trieste toplopers als

het gaat om het verdwijnen en de achteruitgang van dagvlinders. Deel III sluit daaraan aan met de titel Behoud van dagvlinders. Allerlei mogelijkheden om dagvlinders te beschermen, te behouden en eventueel terug te krijgen worden besproken.

Het geheel wordt afgesloten door maar liefst 29 bladzijden (in kleine letters!) literatuur. Het kostte wat tijd, maar met hulp van Dick Groenendijk vonden we toch één foutje: de foto van de Grote weerschijnvlinder is een Kleine weerschijnvlinder.

Dagvlinders in Vlaanderen is een boek dat in de boekenkast van geen

enkele vlinderliefhebber in het Nederlandse taalgebied mag ontbreken. En voor de prijs hoeft niemand het te laten. Eigenlijk zijn het drie boeken voor de prijs van minder dan één. En zulke mooie foto's komt u ook niet vaak tegen voor zo weinig geld. Al bewijst deze laatste opmerking weer dat ik toch een 'Hollander' en geen Vlaming ben.

Dirk Maes & Hans Van Dyck (1999) Dagvlinders in Vlaanderen. Ecologie, verspreiding en behoud. Stichting Leefmilieu vzw/KBC, i.s.m. Instituut voor Natuurbehoud en de Vlaamse Vlinderwerkgroep vzw. Te koop bij De Vlinderstichting voor f 68,30; voor donateurs f 57,50.

Chris van Swaay

Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen

In dit keurig verzorgde boekwerkje wordt de huidige kennis van de verspreiding gepresenteerd van de meer dan 300 soorten die in Nederland zijn waargenomen. In een aantal leerzame en helder geschreven inleidende hoofdstukken wordt algemene informatie gegeven over bijen en hun levenswijze, het doen van onderzoek aan bijen, het determineren van

bijen (hoe onderscheid je bijen van wespen?) en een verantwoording van de werkwijze en het huidige bestand van waarnemingen. Daarna wordt van elke soort een verspreidingskaart, een vliegtijdendiagram (gescheiden weergegeven voor mannetjes en vrouwtjes) en een korte tekst over verspreiding, trend en ecologie van de behandelde soort gepresenteerd. Deze systematische opbouw staat borg voor een snelle informatie-opname. Klein minpuntje is echter dat op elke verspreidingskaart drie symbooltjes simultaan worden gebruikt. Deze drie soorten stippen geven waarnemingen van de periodes voor 1950, vanaf 1950 tot 1980 en vanaf 1980 weer. Door het tegelijkertijd weergeven van de drie verschillende stippen ontstaat soms een wirwar van symbooltjes, waardoor het niet eenvoudig is om te herleiden hoe een stip precies te interpreteren is.

De kaartjes zijn niet bedoeld om een zo volledig mogelijk verspreidingsbeeld te geven, maar eerder als basis voor verder onderzoek. Deze uitgave moet dan ook eerder gezien worden als een stimulerend werkdokument waarbij het de bedoeling is om tot een dekkende inventarisatie te komen van Nederland in 2001. Uit de verspreiding van algemene soorten, die in principe overal te verwachten zijn, wordt echter duidelijk dat er nog veel moet gebeuren. En dat moet een motiverende stimulans zijn voor iedereen met interesse in bijen om een bijdrage te leveren aan dit project.

Overigens wordt bij het doorbladeren van deze voorlopige atlas al heel snel duidelijk dat het niet goed gaat met de Nederlandse bijen. De meeste bijen zijn dramatisch achteruitgegaan. Ongeveer 15 procent is na 1980 niet meer waargenomen, en van nog eens 150 soorten wordt een achteruitgang vermeld. Daarmee behoren de bijen tot de diergroepen die de afgelopen eeuw het meest sterk zijn achteruitgegaan. Alleen al daarom zou extra aandacht voor bijen op zijn plaats zijn.

Peeters, T.M.J., I.P. Raemakers & J. Smit (1999). Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen (Apidae). EIS-Nederland, Leiden. Te bestellen door een berichtje te sturen naar: Centraal Bureau EIS-Nederland, Postbus 9517, 1300 RA Leiden of naar eis@naturalis.nnm.nl; prijs f 17,50.

Dick Groenendijk